

Nevenka Nićin
nicinnevenka@gmail.com

069799901

5. OSNOVI EKONOMIJE

Nesavršena konkurencija se ukazuje u tri varijante:

- nesavršena konkurencija koju karakteriše prisustvo velikog broja proizvođača i formalna diferenciranost proizvoda;
- nesavršena konkurencija koju karakteriše mali broj proizvođača, mala ili nikakva diferenciranost proizvoda; i
- nesavršena konkurencija u kojoj imamo mali broj proizvođača i nešto izraženiju diferencijaciju proizvoda.

Potpuni monopol karakteriše učešće jednog proizvođača, a među proizvodima nema bliske supstitucije, ali je zato stepen kontrole cena izraženiji nego u prethodnim modelima

-
- Tržošće potpune ili savršene konkurencije, ovaj oblik tržišnih odnosa nije nikada stvarno postojao u čistom vidu, postojalo je stanje koje je bilo približno takvom obliku tržišta, mada se i danas često navodi kao ilustracija takvog tržišta, pre svega, tržište poljoprivrednih proizvoda i tržište nekih zanatskih proizvoda

✦ Takvo tržište neograničene konkurencije može se javiti pod sledećim uslovima:

- da broj prodavaca i kupaca bude veliki i da nezavisno jedan od drugoga deluju na tržištu;
- da svi oni prodavci i kupci, uglavnom u proseku imaju približno iste podjednake izgleda na uspeh;
- da ne postoji nikakav dogovor ili sporazum bilo između kojih učesnika na tržištu;
- da roba bude homogena, istog kvaliteta;
- da ne postoji nikakva prepreka u preorijentaciji proizvodnje;
- da postoji idealna mobilnost svih faktora proizvodnje što bi omogućilo njihovo najoptimalnije iskorišćavanje

▣ Nesavršena konkurencija je oblik tržišnog stanja u kome se narušavaju okviri i standardi predviđeni za tržište savršene konkurencije.

Tržište nesavršene konkurencije karakterišu sledeća obeležja:

- postoje realne mogućnosti da se u pojedinim granama formiraju određeni dogovori u vidu monopola, koji najčešće dobijaju formu bilateralnog monopola;
- rast pojedinih prodavaca i kupaca dostiže nivo za koga mogu vršiti uticaj na cene, ali ih ne mogu potpuno kontrolisati;
- prisutna je homogena proizvodnja, ali sve više se na tržištu pojavljuju određeni supstituti;
- prisutna je mobilnost faktora proizvodnje;
- prisutna je mogućnost dogovaranja između tržišnih subjekata, ali je prisutna i konkurentska borba;
- prisutne su realne šanse za uspeh, odnosno neuspeh, kako kod prodavaca tako i kod kupaca.

- Monopoli nastaju i razvijaju se krajem devetnaestog i početkom dvadesetog veka.
- Koncentracija i centralizacija kapitala dovodi do stvaranja monopola.
- U rukama monopola nalazi se najveći deo ukupne proizvodnje.

Uslovi za postojanje potpuno monopolističkog tržišta su sledeći:

- postojanje jednog prodavca na strani ponude ili jednog kupca na strani tražnje, što omogućava monopolističko određivanje cena;
- nepostojanje supstitucije (zamene) za robu koju proizvodi monopol, jer ako postoji supstitut onda monopol nije potpun;
- potpuno ili veliko ograničavanje seobe kapitala, sprečavanje ulaska novih preduzeća u monopolističku granu;
- postojanje kontrole monopola nad obimom proizvodnje, prodaje i cena;
 - postojanje neelastične tražnje, itd.

Kao najčešći oblici monopola javljaju se:

- prirodni,
- zakonski,
- ekonomski,
- oktopodski.

-
- Prirodni monopoli uslovljeni su određenim prirodnim okolnostima, koje drugim proizvođačima ograničavaju korišćenje proizvodnih činilaca. Ovi monopoli vezani su za korišćenje mineralnih bogatstava, šuma i drugih materijalnih bogatstava.
 - Zakonski monopoli nastaju državnim propisima, kojima se prodaja illi proizvodnja nekih proizvoda monopoliše. U nekim zemljama, najčešće nerazvijenim, stavlja se pod državni monopol proizvodnja cigareta, soli, šećera, šibica itd.

-
- Ekonomski monopoli su najširi i najvažniji oblik tržišnog stanja. Oni nastaju po osnovu delovanja ekonomskih zakona ili sporazuma dva ili više proizvođača, čime se ostvaruje koncentracija ponude u rukama malog broja ponuđača.
 - Oktopodski monopoli su neka vrsta kombinacije prirodnih i ekonomskih monopola. Oni se najčešće formiraju na železnici, elektroprivredi, vodovodu i dr.

- Fenomen globalizacije zahvatio je sve pore savremenih društvenih, ekonomskih, političkih i drugih odnosa.
- Uprkos svojim slabostima i štetnim posledicama, globalizacija je kao proces internacionalizacije troškova informacija, ideja, roba, kapitala i ljudi i kao kosmopolitizacija ekonomije, društva, politike i kulture nezaustavljiva.
 - Taj je proces pre svega neizbežna posledica savremene informatičke revolucije i logičan sled civilizacijskog napretka.

- Ekonomska globalizacija se može shvatiti kao bitna osobina modernog doba: modernih društava i modernih internacionalnih državnih sistema, ili da upotrebimo veliki termin – savremenosti.
- Sa vremenske tačke gledišta iz dugoročne perspektive, ekonomska globalizacija izgleda stalna ili trajna mada ni u kom slučaju linearna – istorijska tendencija koja čini se izgleda skoro nepovratna.

- Osobine procesa globalizacije su:
 - Razvijen sektor usluga (80%-90% ukupnog društvenog proizvoda);
 - Premeštanje vrednosnog sistema od fizičkog rada ka umnom radu, i javljanje nove tehnologije gde je znanje najviše zastupljeno;
 - Informacija (kao najvažniji izvozni proizvod);
 - Nove nauke ekonomije (menadžment, marketing i biotehnologija);

-
- Veći značaj se daje obrazovanju, telekomunikacijama, osiguranju i turizmu;
 - Transformacija u informaciona društva i menjanje socijalne strukture;
 - Nastajanje novog ekonomskog poretka (zasnovanog na principu organskog jedinstva nedeljivosti svetskog sistema, naroda, religije i kulture).
 - Svetska pojava i procesi globalizacije pretpostavljaju da se mnoštvo sfera ljudske delatnosti (kulturne, civilizacijske, političke, socijalne i ekonomske sfere) u toku globalizacije menja od lokalnog do svetskog nivoa.

-
- Globalizacija, praktično, ulazi u sve pore društva jedne zemlje, od sirovina, trgovine, finansija, tehnologije i društveno ekonomskog razvoja.
 - Za razumevanje karakteristika globalne ekonomije neophodno je upoznati se sa njenim osnovnim kategorijama, a to su:
 - Globalizacija je proces promene pogleda preduzeća na uslove i mogućnosti svog opstanka, rasta i razvoja sa lokalnog na svetski nivo. To je proces koji stvara nove pretpostavke za uspešno poslovanje u međunarodnim okvirima.

-
- Globalno tržište je rezultat procesa integracije tržišnih segmenata širom sveta koji dele određene zajedničke vrednosti. Danas je prisutan veliki broj tržišta proizvoda koja su po dometu više globalna nego lokalna (tržišta ekonomije, telekomunikacijske opreme, poluprovodnika, kompjutera, poljoprivrednih mašina, automobila).
 - Globalna industrija je industrija u kojoj preduzeće puteve svog opstanka sagledava iz perspektive globalnog tržišta. U globalnoj industriji konkurentski položaj preduzeća nije uslovljen samo konkurencijom u zemlji već i u svetu. Danas u globalne industrije ubrajamo: industriju aviona, automobila, kompjutera, osiguranja, satova.

- Globalno preduzeće obavlja delatnost u više od jedne zemlje, privlačeći tržišta sa velikim potencijalom stope rasta i zadovoljavajućom stopom rasta nacionalne ekonomije. Kompanije poput: Coca-Cola, Sony, General motors, Ford su globalne kompanije.
- Globalni proizvod pripada tehnološko-intenzivnoj grani, nije kulturno specifičan, može se standardizovati, poseduje svetsku marku, ima globalnu distribuciju i promociju i kvalifikuje se kao globalni proizvod. Kao primere možemo navesti: Nike, IBM računar, itd.

-
- Globalizacija podrazumeva rasprostranjenje svih sfera ljudske delatnosti na planetarnom nivou, uključujući internacionalizaciju novca, kapitala, hartija od vrednosti, prava, tehnologije, informacija, organizacije, robne razmene, iskustva preduzetničke prakse, menadžmenta i marketinga, koji se globaliziraju tako što njeni nosioci postaju multinacionalne kompanije.

-
- Osnovna svrha i cilj strategije globalizacije i internaionalizacije preduzeća je snižavanje transakcionih troškova, tako da se odlučuju na agresivno strateško internacionalizovanje poslovnih aktivnosti s jedne strane, a s druge strane vođenje strategije internalizacije, kako bi zadržali specifične konkurencijske prednosti, odnosno omogućilo da strateške prednosti ne dođu do spoznaje konkurencije.

- Multinacionalne/transnacionalne kompanije postale su osnovni faktor međunarodnog poslovanja u svetskim razmerama.
- Jedanaest pravila korporacijskog ponašanja: imperativ profita, imperativ rasta, konkurencija i agresivnost, amoralnost, hijerarhija, brojivost, linearnost i segmentacija, dehumanizacija, eksploatacija, efemernost i pokretljivost, nesklad sa prirodom i homogenizacija.

- U dosadašnjem periodu razvoja globalizacije pojavila su se dva pravca u međunarodnim odnosima, a to su:
 - Vertikalna globalizacija ukazuje da unutrašnji razvoj jedne nacionalne privrede prebacuje se na nivo koji je iznad nacionalnog i naziva se Nadnacionalni ili Globalni nivo. To znači da se i o pravcima unutrašnjeg razvoja jedne privrede odlučuje na nadnacionalnom-globalnom nivou.

- Horizontalna globalizacija pokazuje povezanost subjekata međunarodnog poslovanja, transparentan način i na regionalnom nivou pri čemu se uvažavaju pojedinačni ciljevi i interesi svih subjekata koji imaju obavezu da zajednički odlučuju o zajedničkim ciljevima na jednom mestu.

-
- Deo privrednog sistema kojim se regulišu finansijski tokovi jedne zemlje sa drugim zemljama sa kojima se ostvaruju odgovarajuće ekonomske veze naziva se deviznim sistemom.
 - Kao deo privrednog i šireg društvenog sistema, devizni sistem znači njihov logičan produžetak u delu finansijskih tokova sa inostranstvom.
 - Devizni sistem se uklapa u privredni sistem i ne može biti samostalan van njega.

-
- Kreditna zaduženja u inostranstvu predstavljaju dodatni oblik sticanja i raspolaganja deviza, pored izvoza roba i usluga kao osnovnog oblika, čime se povećavaju uvozne mogućnosti zemlje izvan okvira određenih devizama stečenim u izvozu.
 - Unošenjem deviza putem izvoza roba i usluga na domaćem tržištu se ne stiču automatski mogućnosti za kupovinom.
 - Radi te kupovine, radne organizacije konvertuju devize u domaću nacionalnu valutu.

-
- Pod deviznim kursom podrazumevamo cenu inostrane valute izraženu u novčanim jedinicama sopstvene zemlje.
 - U zavisnosti od toga kako se utvrđuje, devizni kurs može biti fiksni i fluktuirajući. Fiksni devizni kurs određuje država i on je po pravilu jedinstven.
 - Fiksni devizni kurs zasniva se na valutnom paritetu, koji takođe određuje država.

-
- Pod fluktuirajućim ili plivajućim deviznim kursom podrazumevamo onaj devizni kurs koji se formira na deviznom tržištu.
 - U takvim uslovima, cena strane valute izražena u novčanim jedinicama sopstvene zemlje određena je na osnovu ponude i tražnje na deviznom tržištu.
 - Da bi došlo do formiranja deviznog tržišta potrebna je pretežna ili potpuna decentralizacija raspolaganja devizama.

-
- Pod platnim bilansom podrazumevamo skup svih ekonomskih transakcija jedne zemlje sa inostranstvom.
 - On podrazumeva bilans svih primanja i izdavanja koja nastaju na osnovu ukupnih ekonomskih transakcija sa inostranstvom u datom vremenskom periodu.
 - Tekući platni bilans obuhvata trgovinski bilans kao i bilans svih nerobnih transakcija.
 - Kapitalni bilans pokazuje kako je pokriven deficit platnog bilansa, odnosno za šta je upotrebljen suficit.

-
- Stanje platnog bilansa biće povoljnije ukoliko su veći ostvareni rezultati u proizvodnji, a ako u istom nivou ne poraste i potrošnja.
 - Ovlašćena svetska institucija za izradu koncepta platnog bilansa jeste Međunarodni monetarni fond.
 - On je izradio metodologiju za tri vrste bilansa (koja je prihvaćena u skoro svim zemljama u svetu), a to su:

- platni bilans, odnosno bilans transakcija,
 - devizni bilans i
 - obračunski bilans.
- Platni bilans registruje faktički izvršene spoljnotrgovinske transakcije.
- Sa aspekta platnog bilansa nije bitno samo faktičko obavljanje transakcije, već momenat plaćanja, odnosno naplate.
- Ovaj momenat čini devizni bilans različitim od platnog bilansa.

- Platni i devizni bilans pokazuju određene tokove u toku godine.
- Obračunski bilans, međutim, prikazuje stanje međunarodnih obaveza i potraživanja određene zemlje u jednom vremenskom momentu, najčešće 31. decembra svake godine.
- U obračunskom bilansu prikazuju se sve neizmirene obaveze i potraživanja, bez obzira na vreme nastanka.

-
- Monetarno kreditni sistem je skup mera, odnosno institucionalnih rešenja kojima se obezbeđuje opticaaj novca i kredita u funkciji optimalnog razvoja i razvojne politike.
 - Pomoću instrumenata monetarno-kreditne politike obezbeđuje se ukupna količina novca u opticaaju, a osnovna funkcija je da se obezbedi nesmetano odvijanje privredne aktivnosti.
 - Uspešnost privrednog sistema i ekonomske politike jedne zemlje meri se mogućnošću koordinacije monetarno kreditne politike sa ostalim merama ekonomske politike koje služe ostvarivanju ukupnog privrednog razvoja.